

*HÚSVÉT ELŐTT... nehéz, szomorú
léptek, Húsvét előtt... zokogó, bús mi-
érték,*

*Húsvét előtt... ajtók, kemények, zártak,
Húsvét előtt... arcok, fakóra váltak,
Húsvét előtt... szívek, üres-szegények,
Húsvét előtt... kihamvadott remények,
Húsvét előtt... egy nagy „Minden hiá-
ba!”*

*Bús eltemetkezés az éjszakába.
De húsvét lett! Feltámadott a Mester!
HÚSVÉT UTÁN... el a gyásszal,
könnyekkel!*

*Húsvét után... futni a hírrel frissen!
Húsvét után... már nem kérdezni mit
sem!*

*Húsvét után... új cél és új sietség!
Jézus él! Nincs út, mely messze esnék!
Húsvét után... erő, diadal, élet!
Csak azokért sírjunk húsvéti könnyet,
Aki még mindig húsvét előtt élnek,
(Túrmezei Erzsébet)*

MERZA JÓZSEF

A POLITIKA (2)

(levél barátainak)

Nem a Kossuth-téren fogjuk megmenteni a lelkünket. Ott legfeljebb csak egy jólsikerült fényképen jelenhetünk meg, amint hősies pózban szavalunk a demokratikus közmegegyezéssel ellentétes szólalásokat. Ami csupán azt bizonyítja, hogy nem tudjuk, mi a történelem, 48 vagy 56, nem ismerjük a történelmet mozgató igazi erőket, fogalmunk sincs arról, mi a népharag vagy népfelkelés. Eközben ugyanis a kétmillió város legalább 95 százaléka munka után hazamegy a családjához, hazaviszi a gyereket is az óvodából, az autóbuszok és villamosok menetrendszerűen közlekednek és az emberek ennivalót vásárolnak az esti étkezéshez. A tér katlanában csak a megtorlást, bosszút lihegő emberek és az új erőszakot készítők forrongának. Nem kell ehhez még kereszténynek sem lenni, hogy lássuk, mi folyik ott. A keresztény ember jobb, ha oda sem néz akkor, amikor a történelmi egyházak papjai megszentelik a tüntetőket, nehogy elveszítse maradék hitét is egy olyan ügyben, amelynek képviselői – annyi történelmi tapasztalat után

XIV. évfolyam 4. szám

2007. április

TARTALOM:

Merza József, A politikáról (2)	1287
Bulányi György, Közös nevező	1288
Faragó Ferenc, Bevezetés a pokolba...	1290
LEVELESLÁDA,	1292
Trásy Éva, Garay „Gondolatok”-hoz	1292
Kovács László, „Kitalálható-e” egy istenkép?	1293
Novák Gyula, Gondolatok	1293
Kovács Tádé, A kommunizmus áldozatai	1296
Hittani kongregáció,	1297
Wass Albert, Könyvek a háború után	1298

Szerkesztőség: Bulányi György 1052 Bp., Piarista köz 1.
V/505

Elérhetőség: bulanyi@freemail.hu, Tel.: 06-1-486-44-62
faragoferi@freemail.hu Tel.: 06-20-9872-982

is – mágikus szertartással járatták le szelíd és alacsonyszívű mesterük emlékét.

Legyünk realisták. Nem mindenki keresztény, nem mindenki hívő. Ettől még gondolkodhat logikusan és mi is foglalkozhatunk lélekmentéssel. Hinni kell ugyanis abban, hogy a tisztességes emberek is képesek átlátni a hatalmi mesterkedések szövevényén, sőt tapasztaljuk is, hogy így van. Addig-addig követik egymást az események, amíg a képmutatás szövevénye egyszer csak felfeslik valahol és kiderül, hogy a hősies, nemzeti-politikai játszmákat előadó szereplőket tőkecsoportok mozgatják és valójában úgy vagy annak kell játszani, ahogy vagy akik megfizetik. Az első világháború sem azért tört ki, mert egy ember ellen merényletet követtek el. A tőke növekedni akar, az a természete, ezért megkeresi a politikai élet azon szereplőit, akikről támogatást kaphat. Nem keresi meg azokat, akik nem fogják támogatni, nem keres meg minket sem. Egy fillérnyi fantáziát sem lát a balgákban.

Tetszettek volna forradalmat csinálni? Nagyon jó, hogy nem csináltunk, megúsztuk emberhalál nélkül. Országunkra és társadalmunkra is érvényes az anyag és energia megmaradásának törvénye. Annyit tudunk, amennyit munkával megtermelünk. Az össztermék menedzselésére, a kormányzásra, mindig akad vállalkozó. Az össztermék elosztására – és benne a tolvajlásra – szintén. A bázisnak ugyanannyi fog jutni, akármilyen kosztümben folyik a politika színjátéka, a bázist tehát nem nagyon érdekli, hogy az urak A vagy B csoportja

birtokolja a javak nagyobb részét. Az A vagy B csoportot persze ez nagyon érdekli, ezért gazemberezik le egymást az egyébként jólnevelt, művelt, családszerető, mi több: emberbarát közszereplők. Birtokolni és úgy létezni, ez az abszolút törvény. Folyik a napi tülekedés, verekedés, így volt ez nem egyszer, akkor is, amikor jött már a török.

Csak nehogy kitörjön a forradalom, azaz inkább a polgárháború. Nem a kosztümös agitátorok miatt, hanem a lassan egymillióra növekvő cigánytársadalom miatt. Miközben nemzeti jelvényeket tűzünk magunkra, zászlókat lobogtatunk, kereszténységről beszélünk, múltunkba révedünk, sajnálatjuk népünket, pénzforrásokot kutatunk, nem vesszük észre egy embercsoport megoldatlan problémáit. Minden ok megvan arra, hogy ezek a sérelmek robbanásig növekedjenek. És ha küszöbön áll az igazi forradalom, a szegények és hátrányos helyzetűek forradalma, lesz-e valaki, aki elmondja, hogy a paradicsomdobálást nem téglákkal kell viszonozni? Lesz-e karizmatikus férfiú, aki nem a hatalomért liheg, hanem erőszak nélkül akarja vezetni társadalmát a minden embert megillető jogok felé? Bő negyven éve, Amerikában, volt ilyen ember, mi több, lelkes, aki kockára merete tenni életét, aki tényleg hitt a kezében szorongatott Bibliának, és megvallotta, alkalmazta a szeretet erejét. Államférfit keresünk, aki nem négy éves homokvárának építgetésére szánja tehetségét, hanem egy hosszútávú feladaton munkálkodásra. Lehet gyermeteg marakodással tölteni az időt, aminek egy ország látja kárát, közben észre sem venni, miképpen zajlik az új, csendes népvándorlás, der Untergang des Abendlandes, a Nyugat alkonya. Welch ein Unsinn? Micsoda értelmetlenség! – írja a Die Zeit Feuilleton rovatában Klaus Harpprecht. Natürlich sterben die Deutschen nicht aus, a németek, természetesen, nem fognak kihalni. Esetleg megváltoznak. Remek optimizmus, meg is hagyom a szerzőnek, de nem tudnék szorongás nélkül kimondani ilyen szavakat a magyar népről. Nem tudom, milyen gondolatai vannak a franciáknak, hiszen a "vén Franciaországról" Martin du Gard már regényt is írt a múlt század első felében, aztán itt van a szomszéd Ausztria és más, nem szomszéd népek. Az emberi jogokért kiálló európai embernek majd el kell döntenie, meddig biztosítja ezeket a jogokat a bevándorlóknak. Hiszen a nehéz munkát nem vállalja, rábízta a jövővényekre és egyszer eljön a pillanat, amikor a népesség százalékaránya átbillen az új honfoglalók javára és ők majd eldöntik, milyen jog alapján rendezik be a megszerzett új földet. Vajon milyen lesz Európa politikai térképe – mondjuk – 200 év múlva?

Kissé elkalandoztam. Bizony, egyik probléma húzza maga után a másikat. Hol is vagyunk? Ott vagyunk, hogy tele vagyunk jelen és jövőbeli feladatokkal. Hirtelesen mondtam egyet, mert pár napja azon a vidéken jártam, ahol az általános iskolások körében már megtörtént az átbillenés az addigi kisebbség javára. Nem lenne itt baj, hiszen Isten szemében mindenfajta gyermeke egyenlő, csak hogy az ördög a részletekben, vagyis az átalakulás lebonyolításában rejlik. A Kossuth-téri büszke magyarok ugyanis bármikor barátságatlanul foghatják fel a helyzet illetően megváltozását, s nehezen sejthető módon igyekezhetnek befolyásolni a természet ama törvényét, miszerint azé a föld, aki benépesíti. A magyar történelem utóbbi két évszázada – e tekintetben – sikertelen próbálkozásainkról tanúskodik. Nemzeti legendáink, szimbólumaink nem segítenek. Reálpolitikára lenne

szükség, akkor megérthetnénk, hogy miért is tép minket a balsors.

Megpróbálom befejezni ezt a levelet. Láthatjátok, mennyi ága-boga van a kiindulásnak. Miközben a felek az arénában birkóznak, a világ tele van gazdasági, ökológiai, faji, táplálkozási, vallási problémákkal. A tüntetőket azonban, szemmel láthatólag, a helyi hatalmi problémák érdeklik. Kár. Többrendbeli szűklátókörűségre vallanak a tények. Meg is fizetjük az árát.

Hirtelen befejezés. Egyszer mi is tüntettünk. Igen, de nem a rendszert akartuk elseperni, hanem felhívni a figyelmét arra, hogy a Helsinki-egyezmény aláírásával milyen kötelezettséget vállalt. Erőszak nélküli szembesítést végeztünk. Lehet-e ma tüntetni az erőszak ellen erőszakmentes módon. Igen. Mindig meg lehet tenni. Opportune, importune. Csak éppen meg kell fontolnunk, hogy mi lenne a demonstráció hatása. A két birkózó félre, biztosan, semmi. A kívülállók megjegyyezhetik, hogy jó, ilyen alakok is vannak. Az egyszeri happeningek a mai világban, a globalizált, agyoninformált közegben hatás nélkül múlnak el. Egyszerű kísérletként vegyük elő az RTV részletes című műsorújságot. Közszolgálati és magánadók tucatjai öntik a tiszteletreméltó és szemét műsorok tömegét. Tartós hatást csak ott érhetünk el, ahol embertársunk hajlandó leülni egy nyugalmas eszmecserére. Ez az. Példa erre a Bokor közösség, ahol harminc év elmélyült tanulmányai, közösségi megbeszélései révén alakult ki evangéliumi látásmódunk. Hit a kicsi, szegény, szolgáló Jézusban.

Mi is alakult ki? Mintha harminc év után még nem tudnánk eldönteni, ki kell-e menni a Kossuth-térre. Hm, ez aztán a hatásfok! Az értelmiség ilyenkor szokott lelkiismeret furdalást érezni, egyesek ilyenkor indulnak el megkeresni a boldog embert, akinek lehet, hogy inge sincs. Teréz anya, Emmanuelle nővér, Pierre abbé nem érez lelkiismeret furdalást. Igaz, hogy nem is gondolkodik népben, nemzetben, államalkotó szerepben, különböző tanokban, mítoszokban. Csupán csak irgalomban. Ha megtörjük erőszakra, demonstrációra hajlamos kőszívünket, akkor elindultunk lelkünk megmentése felé, sőt mások megmentése felé is. „Az Úristen őriz engem, mert az ő zászlóját zengem” – írta egy istenkáromlással vádolt, katolikus vallású költő. Nem az árpádsávós zászlóét, még ha tudom is, hogy az a zászló hozzátartozik az egykori magyar történelemhez, hanem a Bárányét. Az irgalmas szívű ember pedig azt teheti, amit jónak lát, legfeljebb – jó esetben – csak kinevetik.

BULÁNYI GYÖRGY KÖZÖS NEVEZŐ

Az, amelyen állva megszólítható minden ember. S ez csak az lehet, amire mindenki igent mond. Van ilyen közös nevező? Van. A lelkiismeretünk hangja. Erre hajlandó mindenki figyelni? Nem hajlandó rá, de ettől függetlenül azért csak hallja ezt a hangot. Ez a hang tartalmazza azt a nagy nyilvánvalóságot, amelyre senki sem tud önmagában – belül – nemet mondani. Ez az a nagy nyilvánvalóság, aminek tartalmát ki is kell mondanom. Nekem. Kimondom: Senkinek sem lehet joga semmiféle kiváltságra. Ezután pedig azonnal meg kell állapítanom valami nagyon szorosan ide tartozót. Azt, hogy ugyanakkor – és természetünkénél fogva – másra sem törekszünk, mint a kiváltságra. Anyánk kedvence, apánk kedvencei szeretnénk lenni, s nehezen viseljük, ha csak anynyira becsülnek minket, mint testvéreinket. Kinőjük ezt a törekvésünket, ha kinőjük.

Természetfeletti?

Van, amit nem növünk ki. Aki ezt a valamit is kinövi, az az eretnek. Mi az, amit nem szabad kinönnünk? Hát csak azt, hogy valakik, még pedig a mi társaságunk adja ki Isten kedvenceit. A miénk, s bizony kilöknek saját társaságunkból bennünket, ha ezt tagadjuk. Mit nem szabad tagadnunk? Azt, hogy a mi társaságunk kapta Istentől – a kinyilatkoztatást. Sok tonna könyvet írtak már arról, hogy mi is ez a kinyilatkoztatás, de azért mindent el lehet mondani egy mondatban is. Ezt fogom tenni. A kinyilatkoztatás – egy mondatban – tehát Istentől érkező olyan eligazítás, melynek birtokába nem juthatunk a magunk emberi természetének erejéből. Azaz a kinyilatkoztatás olyan eligazítás, amelyet Istentől nem emberi természetünk alapján kapunk: a kinyilatkoztatás a természetünket meghaladó, azaz természetfelettinek mondandó eligazítás. E kinyilatkoztatás fogalmából már következik is, hogy ez bizony nem lehet közös nevező az ember, az emberiség számára. Ez a kinyilatkoztatás csak azok számára lehet közös nevező, akik hajlandók igazodni hozzá. Már pedig ezt a kinyilatkoztatást valaki vagy valakik kapták, s e valakiknek még soha sem sikerült a maguk kinyilatkoztatását az emberiséggel elfogadtatni. Példának megemlíthetem azokat, akik azt mondják, hogy ők Jézustól kapták ezt a kinyilatkoztatást. Akik ezt mondják magukról, ezeryi egymástól különböző hitvallásban rögzítik azt, amit Jézustól eredőnek vallanak. Jó, ha csak pokolra küldik az övékétől különböző hiteket vallókat, s nem igyekeznek vallásháborúkkal ki is irtani őket az élők soraiból.

Értelmünkkel megragadható?

Ebből következik, hogy az Istentől az ember számára érkező eligazítás nem lehet természetfeletti, amelyet egy kiváltságos valaki, esetleg valakik kapnak az Istentől. Egy ilyen eligazításnak akkor van értelme, célja, haszna, ha az ember, az emberiség számára használható, azaz mindenki számára érthető, és létünk alakításában bennünket előbbre visz. Ha értelmünkkel nem belátható, ha létünket nem gazdagító, akkor az eligazítás a közös nevező megteremtése céljából használhatatlan. A legelső kérdés tehát, melyre válaszolnunk kell, hogy lehetséges-e ez az ilyen eligazítás. Azt állítom, hogy minden teremtmény tudja, hogy mit kell tennie, a giliszta is, a katicabogár is, meg a macska is. Lehetetlen, hogy csak az ember ne tudná, hogy mit kell tennie. Ezen a ponton tudatosítunk kell magunkban, hogy dolgozatunkban eddigelé egy előfeltevéssel éltünk. Azzal az előfeltevéssel, hogy a bennünket körülvevő világ Teremtőből és teremtményekből áll. A giliszta, a katicabogár, a macska – teremtmények, s ezeknek van végső okuk is. Ez a végső ok pedig az Isten. Majd meglátjuk a későbbiek során, hogy ez az előfeltevésünk tarthatónak bizonyul-e. Az eligazításnak, a kinyilatkoztatásnak beprogramozottnak kell lennie minden teremtményben. Benne kell lennie a teremtmények természetében annak, hogy mire használják kapott létüket. Ha tehát kinyilatkoztatásról beszélünk, akkor annak természetének kell lennie, ugyanúgy ahogyan természeti ez az eligazítás az emberalatti világban. S ami van, az lehetséges is.

Magunktól nem jöhetünk rá?

A giliszta, a katicabogár, a macska képességei számára teljességgel megragadható, hogy mit kell tennie. Az ember sorsa nem lehet mostohább, mint az övéké. Az ember számára is megragadhatónak kell lennie a maga rendeltetésének. Ez annyit jelent, hogy a Végső októl származó információnak, eligazításnak az ember képességeivel megragadhatónak kell lennie. Értelmével

átláthatónak, akaratával megragadhatónak, érzelmeivel átélhetőnek kell lennie. Ha képes megragadni, akkor ebben az eligazításban nem lehet olyasmi, amire az ember a maga természetes fejlődése során ne jöhetne rá. Mindez nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a kinyilatkoztatás vagy értelmünkkel megragadható, vagy nem ragadható meg értelmünkkel, s akkor haszontalan számunkra. Ha kinyilatkoztatás tartalma értelmünkkel megragadható, akkor viszont fejlődésünk során emberi természetünk birtokába juthat. Tehát a kinyilatkoztatás nem lehet egyfelől természetfeletti, másfelől értelmünket meg nem haladó. Ha természetfeletti, akkor értelmünket meghaladó. Ha értelmünket meg nem haladó, akkor pedig nem természetfeletti.

Hányféle eligazítás?

Mindez azt is jelenti, hogy végső célunkat, rendeltetésünket illetőleg csak egyetlen eligazításunk van, és nem kettő. Mi lenne ez a kettő? Egy filozófiai, amely a gondolkodástörvények segítségével dolgozik és egy hittudományi eligazításunk, amely nemcsak a gondolkodástörvényekre támaszkodik, hanem ezenfelül még értelmünkkel át nem látható, csak hittel elfogadandó információkra is épít. Ha volna ilyen második fajta, hittudományi eligazításunk, azonnal siralmasabb helyzetbe kerülnénk, mint amilyen a giliszta, a katicabogár, a macska helyzete. Az ő kapott eligazításuk egyértelmű és közös nevezőt teremtő. A mi feltételezett hittudományi eligazításunk értelemmel nem igazolható, nincs rá semmi szükségünk. Csak egy vagy több személy hitére támaszkodik, azaz olyan állításokra, melyek nem igazolhatók a gondolkodástörvények segítségével. Tudunk mi, emberek a magunk erejéből, azaz a természetünk alapján is, nem igazolható hiteket gyártani. Istenre nincs szükségünk ahhoz, hogy ebbe belesegítsen.

Szükségünk van a természetfeletti, hittudományi eligazítások- ra?

Hogyan is mondhatok ilyent? A bennünket körülvevő, akár érzékelhető, akár érzékelési lehetőségeinken túli valóság sokkal gazdagabb, sem mint hogy az ember ezt a valóságot átláthatná. Hát nem vágyódsz ezeket is látni? Ha vágyódom, ha nem vágyódom, semmiképpen sem láthatom a valóság teljességét. Csak tudomásul vehetek olyan információkat, melyek vagy igazak, vagy nem. Szükségem van rájuk? Szükségünk van rájuk? Már mint mindnyájunknak, az emberiségnek szüksége van-e rájuk? Nincs szükségünk rá. Ellenkezőleg nagyon kártékonyak. Mindannyiunk számára nagyon kártékonyak.

Mivel igazolom ezt az állítást? Azzal, hogy aki ilyen értelemmel mindenki számára át nem látható eligazítás birtokában levőnek tekinti magát, annak kardja élet megacélozhatja, s meg is acélozza, a történelem bizonyossága szerint, ez az ő hite. E hit nélkül is erős bennünk a kiváltságra törekvés. Ha még azt is gondoljuk magunkról, hogy Isten kinyilatkoztatása révén birtokába kerültünk olyan igazságoknak, melyekkel embertársaink nem rendelkeznek, ez megacélozza kardunk életét. Van, aki azt mondja, hogy a történelem minden háborúja vallásháború. Azt hiszem, hogy még az ateisták háborúja is vallásháború. Le akarják igazolni a szerencsétlen vallásosokat, akik azt képzelik, hogy van Isten és van kinyilatkoztatás. Az ateista pedig tudja, hogy a világot nem Isten hozta létre? De-hogy is tudja. Honnan tudhatná? Csak hiheti szegény, míg a többi szegény is csak hiheti azt, amit nagy bizonyossággal vall – a maga hite alapján.

Kell-e igazolnom, hogy az, amiben csak hihetek, a legnagyobb veszedelmet jelenti az emberiség, mindnyájunk számára. A szent háborúk szent harcosait, ha elesnének a szent célért vívott harcokban, angyalok repítik a mennybe vagy a hurik ölébe – kit-kit a maga hite szerint. Tehát bátran fogják gyilkolni és tömeggyilkolni embertársaikat, mert nincs veszteni

valójuk: hamarabb jutnak el az ember végső üdvébe. *Allah, Allah* kiáltással rohantak őseinkre, a kutyahitű gyaurokra, három századon keresztül a mohamedán törökök, mi pedig *Jézus, Jézus* kiáltással mártottuk kardunk élit a pogányba.

A kérdés csak az, hogyan vagyok akkor én, a katolikus pap, keresztény? Sehogyan. Jézusi vagyok, nem keresztény. Keresztény csak akkor leszek, ha a keresztények hajlandók lesznek jézusivá lenni. Hogyan vagyok katolikus? Úgy, hogy vallom a katolikus hitletéteményt. Mért vallom? Csak azért, mert nem lehetek ateista. Az istenhívő emberek táborába akarok tartozni. Jézus is az istenhívő emberek táborába tartozott. Mégpedig azoknak abba a csoportjába, amelyikbe beleszületett. Nemzetileg is zsidó volt, vallásilag is az volt. Maradt is zsidó. Akkor is, ha kiközösítették. Én is maradok abban a vallásban, amelyben születtem. S ha egy budaörsi testvéremet megbotránkoztatja, hogy nem mondom szóról szóra a mise szöveget, hogy lelkem szárnyalása szerint alakítom azt, akkor kevésbé szárnyaltatom a lelkem misemondás közben az ő kedvéért, hogy meg ne botránkoztassam őt. Jézus sem cserélt vallást. Olyan nagyszerűnk találta azt a vallást, melynek főpapja keresztre parancsolta őt? Nem találta olyan nagyszerűnek, de jól tudta, hogy hiába választ más vallást, abban is keresztre feszítik. Még ha beállt volna ateistának, az sem segített volna rajta. Ott is keresztre feszítették volna. Pontosan ugyanezért maradok magam is katolikus. Nincs hova menjek. Nincs, ahol jó fiú lennék. Nincs, ahol kellenék: *A nagy világon e kívül nincsen számodra hely. Áldjon vagy verjen sors keze, itt élned és meghalnod kell.* Jézus és a jézusiak számára ez úgy pontosítandó, hogy egy rövid ideig élned, aztán sürgősen meghalnod kell. A magam esetében el kell gondolkodnom, hogy mennyire vagyok én jézusi? Miért? Hát csak azért, mert már 89. évemet taposom, s még mindig nem tudtam meghalni. Azzal vigasztalom magamat, hogy nem vagyunk egyformák. Hogy a jézusi fajtából is van gyengébb eresztés.

Ezenfelül még gondolhatok valami mást is. Azt, hogy nem 89. évünkben születünk meg, hanem hamarabb. Fiatalságunk következtében annyira el tud bűvölni minket az a valami, amit igazságnak láttunk meg, hogy meggyünk vakon előre, mondjunk és teszünk is érte valamit, s egyszerre csak azt vesszük észre, hogy a Golgotán vagyunk. Nem lehetne okosabbaknak lennünk? Azt hiszem, hogy nem. Az a fiatalság bája, hogy bolondulni tud, s a még fiatalabbakat magával tudja ragadni a bolondulásba. Jézusnak nem volt módja megélni 90. esztendejét. 90 évesen is ugyanazt mondta volna, amit 30 évesen?

Mit mondott? Könyv nélkül mondta, kívülről, betéve azt, amit az elején én is próbáltam megfogalmazni, hogy nincs kiváltság, hogy oszd meg, amid van, hogy elég az egy dénár, de kapja mindenki, s a többi. S mondta és mondta, és akkor is mondta, ha világosan látta, hogy a Kaifás bizony főpap akar lenni és nem akar osztozni, s majd bolond lesz beérni az egy dénárral, s hogy az olyan kötnivaló bolondot, mint Jézust meg kell kötni és a Golgotára kell juttatni, és ki kell áltani róla a bizonyítványt, hogy Isten és a haza ellensége.

Jézusnak azért nem volt szüksége könyvre és írásra, mert csak azt mondta, amit Isten beprogramozott az emberbe, hogy jónak kell lenni, és szeretni kell a másikat úgy, ahogy magunkat szeretjük és hogy természetes, hogy az Isten szentsége nem engedni meg, hogy valaki kiváltságos legyen. S mondta ezt annak ellenére,

hogy nagyon is tisztában volt azzal, hogy ez a programozás annak az embernek szól, akit olyan szabaddá tett, mint önmagát, minek következtében ez a beprogramozás csak felhívás, csak kínálat, csak ajánlat, és mindegyikünk mondhatja Istennek, hogy egy nagy fenét, én nem leszek balek.

FARAGÓ FERENC

BEVEZETÉS A POKOLBA...

„Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni, ott kell annak megtanulni, hogyan kell a dudát fújni.”
(Népdal részlet)

A cím nyilván így egy kissé megtévesztő, félreérthető. De nem valamiféle invitálásról lesz itt szó, csupán azon gondolataimnak közzé adásáról, amelyek a pokollal kapcsolatosak. Nagy diszciplinális művek szoktak ilyen kezdetű címmel rendelkezni: „Bevezetés a ...” és ezt követi az adott tudományág megnevezése. A legutóbb egy ilyen mű került a kezembe – „Bevezetés az informatikába” címmel, több mint másfélezer oldallal és tetemes súlyfőléssel.

Nos, én beérem szerényebben, de abbéli szándékomból nem engedve, hogy valamit óhajtanék mondani a pokolról. Kutakodván a vallások között, egyre jobban az az ember érzése, hogy mindegyikük - kivétel nélkül - ugyanazt akarja mondani. Más és más a szövegekörnyezet, más és más a munkaruha – gyakran álruha – de a belső mondanivaló legmélyebb tartalmát tekintve mindig ugyanaz. Minden vallásnak van valamilyen istene, e nélkül nem működik a dolog, de ez az isten aztán nagyon sokféle tud lenni. A rejtőzködő, a mindenbe belebújó (panteista), a minden Benne levő (panenteista), az anyaggá levő (materialista), az önmagának ellentmondó (ateista), a világból kivonuló (deista), a megismerhetetlen (agnosztikus), az alkotó, gondoskodó (teista) és így tovább.

Minden vallásban az is közös, hogy valahol, valamikor, valakik nagyon, de nagyon elrontották. Mit is? Az aranykort, az isteni eredetet, a paradicsomot, azt az állapotot, ami a teremtés pillanatától adva lett volna, ha... de a többi már jól tudjuk. Közös mozzanat, hogy visszabeszéltünk az istennek, nem fogadtunk szót neki, elloptuk féltve őrzött tűz-kincsét, ettünk a tiltott gyümölcséből, és engedetlenségünk gyakran odáig fajult, hogy néha még a létezését is kétségbe vontuk. No, de aztán az Isten sem kellett féltani, lett ám nagy felfordulás: kiüzetés, özönvíz, földcsuszamlás, sziklára kötézés, tűzokádás. De – és ez is minden vallásban analóg – van megbocsátás, van lehetőség a visszafordulásra (metanoia), az aranykor újra elérhető és élhető, a legtékozlóbb fiú is bármikor hazatérhet. A legszörnyűbb kataklizma kellős közepén is mondhatnánk: Állj! Ebből ki kell szállni! Mondhatnánk, de nem mondjuk. Emberek vagyunk ugyan, de mégis szembe menetelünk emberségünkkel. És megtehetjük, még embertelenek is lehetünk. Ha a kutya csak egy pillanatra is feledné a kutya voltát, azonnal elpusztulna. De mi emberek már-már kezdjük magunkat jól érezni az embertelenség mocskában.

Es máris megérkeztünk témánk tornácára. Némi képzelettel azt is mondhatnánk: itthon vagyunk. Igen, a vallások mindegyike tud a pokolról. „Már a régi görögök is...” tudtak a pokolról, mert mitológiájukban Tartarosz - aki Khaosz fia - az örök sötétségbe burkolódzó, félelmetes, feneketlen mélységű alvilági szakadék istene, és egyben helye is a kínok kínjának. A görög pokol olyan távolságra van a földtől, mint amilyen a föld az égtől. Sőt az égből ledobott üllő kilenc napig repül, aztán a tizediken eléri a földet, a földről ledobva pedig kilenc napig repül, és a tizediken eléri a Tartaroszt. Ebből azt is

megtudható, hogy a világ alapvetően szimmetrikus módon épül fel. A Tartaroszba vetés a legszörnyűbb büntetés volt, itt bűnhődtek a gonosz életűek, akik soha nem értek saját gyötrelmeik végére. De már akkor voltak a kiváltságosak, ők az Elíziumi mezőkre juthattak, az örökös nappal hazájába, ahol nincs hideg, sem túl meleg, a „beutalt” lakói kedvükre vigadhatnak, vagy ha kedvük tartja, újraszülethetnek a földön. A görög mitológiában a három fiútestvér - Hádész Poszeidón és Zeusz - sorsot húztak, hogy a világ melyik részét ki fogja uralni. Zeuszé lett az ég, Poszeidóné a tenger, Hádészé pedig az alvilág.

Az Ószövetségi pokol, a seol végleges sírhelynek tűnik: „*Úgy fekszik le az ember és nem kél fel; az egek elmúlásáig sem ébrednek, nem költetnek föl az ő álmukból*” (Jób 14;10-12). Ahol az ember elveszti az alakját: „*Mint juhok, a Seolra vettetnek, a halál legelteti őket, és az igazak uralkodnak rajtuk reggel; alakjokat elemésztí a Seol, távol az ő lakásuktól*” (Zsolt 49:15). A pokol az istentelenség következménye: „*Seolba jutnak a gonoszok, oda minden nép, a mely elfeledkezik Istenről.*” (Zsolt 9;18). És: „*Uram, ne szégyenüljek meg, mivelhogy hívlak téged; a gonoszok szégyenüljenek meg és pusztuljanak a Seolba.*” (Zsolt 31;18). De az is kiderül, hogy Isten mindenütt ott van, még a pokolban is: „*Ha a mennybe hágnak fel, ott vagy; ha a Seolba vetek ágyat, ott is jelen vagy.*” (Zsolt 139;8). És senki sem menekülhet előle: „*Ha a Seolba ássák is be magokat, kezem onnan is kiragadja őket; és ha az égbe hágnának is fel, onnan is levonszolom őket!*” (Ám 9;2)

A hádes (görög) és a seol (héber) mellé az Újszövetségbe a gyehenna fogalma kerül be a pokol analógiájaként. Eredetileg itt a Jeruzsálem melletti Gé-Hinnóm völgyéről van szó, ahol a Molok-ot imádó zsidók gyermekáldozatokat mutattak be. Jézus idejében a völgy szeméttégető teleppé lép elő. És maga Jézus az elolthatatlan tűz fogalmának jelképeként használja, amely eredetileg az ördögöknek és az ő angyalainak készítettet. És azt is megtudhatjuk, hogy bizonyos esetekben miként kell választanunk: „*És ha megbotránkoztat téged a te kezed, vágd le azt: jobb néked csonkán bemenned az életre, mint két kézzel menned a gyehennára, a megolthatatlan tűzre. A hol az ő férgök meg nem hal, és tűzők el nem aluszik. És ha a te lábad botránkoztat meg téged, vágd le azt: jobb néked sántán bemenned az életre, mint két lábbal vettetned a gyehennára, a megolthatatlan tűzre. A hol az ő férgök meg nem hal, és tűzők el nem aluszik. És ha a te szemed botránkoztat meg téged, vágd ki azt: jobb néked félszemmel bemenned az Isten országába, mint két szemmel vettetned a tüzes gyehennára. A hol az ő férgök meg nem hal, és tűzők el nem aluszik. Mert mindenki tűzzel sózatik meg, és minden áldozat sóval sózatik meg.*” (Mk 9;43-49)

Jézus soha nem beszélt arról, amit a kereszténység mára már tényként kezel, nevezetesen arról a dualisztikus állásponttól, hogy a „túlvilág”, az „odaát” kétdimenziójú lehet: egyrészt a mennyország és másrészt a pokol. És egyfajta földi jószág illetve rosszság determinál arra, hogy halálunk után mely túlvilági létformából részesülünk. A mennyország csodálatos, örömteli, szenvedésmentes, de a pokol..., az maga a pokol.

Ide kívánczik még egy teológiai aspektus, ami kicsit közelebb vihet minket a pokolhoz. A credónkban azt mondjuk: „*Alászállt a poklokra, harmadnapon feltámadt a halottak közül; fölment a mennybe, ott ül a mindenható Atyaisten jobbján.*” Egyfelől halál és pokolra szállás

(descendit ad inferna), másfelől feltámadás és mennybemenetel (ascendit ad coelos); olyan, mint két ellentétes és egymást kiegészítő fázis, lévén az első a második szükséges előkészítése. Egyfajta jelképe a világ teljességét egyszerre átfogó istenember személyére és arra, hogy a Pokol csak azok számára zsákutca, akik nem tudnak visszafordulni (metanoia).

A világirodalomban a pokol jelentőségét talán egyedül Dante Alighieri emelte megfelelő rangra. A pokol az *Isteni színjáték* első része a szerző nagy, transzcendentális színjátékának. Dante a teológus mércéjével rangsorolja a bűnöket és szabja ki az értük járó szenvedést. A vétkek súlya szerint helyezkednek el a Pokol egyre mélyebb köreiben a bűnösök aszerint, hogy milyen mértékben sértették meg az isteni és a természeti törvényeket. Az infernó kapujában nem éppen csalogató üzenetű tábla várja a látogatókat: „*Én rajtam jutsz a kínnal telt hazába én rajtam át oda, hol nincs vigasság rajtam a kárhozott nép városába. Nagy Alkotóm vezette az igazság; Isten Hatalma emelt égi kénnyel, az ő Szeretet és a fő Okosság. Én nem vagyok egykorú semmi lénnel, csupán örökkel; s én örökkön állok. Kí itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!*”

Az engedelmesség vallása az iszlám, mely híveinek nem nagy teret enged a szabad választásban, mivel Allah mindenkiről, még a születése előtt, szuverén akarata szerint predesztinálja (qadar), hogy a paradicsomba fog kerülni vagy netán a pokolba. „*Akik hisznek, és jótetteket cselekszenek, azokat Allah kertekbe bocsátja majd be, amelyek alatt patakok folynak. Akik azonban hitetlenek, azok átadják magukat az evilág élvezetének, és csak esznek, amiképpen esznek a barmok. A pokol tüze lesz az ő lakhelyük.*” (Korán, 47;12)

A keleti gondolkodás a pokol fogalmát nem tolja semmilyen transzcendenciába, hanem a karma törvény állítása szerint a következő életünk lesz „a pokol” vagy „a menny”. A választás persze itt sem önkényes, hanem a jelenlegi életünk tetteinek folytatólagos következménye. Természetesen a dolgok logikája azt is jelzi számunkra, hogy a jelenlegi életünk pokol vagy menny jellege viszont az előző életünk/életeink cselekvéseinek megvalósult következményei. A kínai hit pokolfelfogása részben eltér a tradicionális keleti hagyományétól. Eszerint a pokol nem a földi életben elkövetett vétkekért kirótt örök kínok színtere, hanem a megtisztulás. Mindenki annyi időt tölt a pokolban, amennyit megérdemel, majd előbb-utóbb elhagyja a poklot, hogy feltámadjon egy új életformában. Ezt az elképzelést azonban sokban színezték a régebbi taoista elképzelések is. Úgy hitték, hogy minden embernek két lelke van, melyek közül az egyik a holttesttel együtt a sírba száll, a másik pedig átköltözik a lelkek birodalmába. Lao-ce örökérvényű igazságokat megfogalmazó művében, a Tao-Te-King-ben, a 77. parafrazisban ezeket olvashatjuk: „*/ A menny húrja rég leeresztve / Felajzva vár a Pokol, s kilövi nyilait. / A Pokol a magasat felemeli, / Az alacsonyít lenyomja, / A bőségesből elvesz, / A hiányoshoz hozzátesz, / Az egyenlőség nevében. / Aztán figyel, hogyan támad mindebből háborúság. / Nincsen már senki, aki bízna a Birodalomban, / Ezért önkéntes adóra senki se számítson. / A bölcs jól ismeri a menny gyengeségét, / A Pokol erőit, tehát igyekszik jót cselekedni / A Pokol engedélyével, mert veszedelmes volna, / Ha azt hinnék, mást akar, mint a Pokol. /*”

Védikus megközelítésben egész világkorszakok lehetnek pokol-jellegűek. Sajnos ilyen korszakban élünk most: a kalijugában, a sötétség, az istentelenség, a nézeteltérések, a hazugságok és a képmutatások, egyszóval a szeretetlenség korszakában. Ennek bizonyítása vagy cáfolása nem célja e bevezető pokoli gondolatsornak, de talán mindenki érezheti, tapasztalhatja, hogy bizony a hindu hagyomány megállapítá-

sa nem jár messze e szörnyű igazságtól. „...és amikor a Kali juga kezdődik, és a Dvápara juga véget ér, a gonosz lelkek jönnek föl a földre a poklokból. Akik a Treta jugában jók voltak, emberekként születnek meg a Sztatja jugában; a Sztatja juga gonosz emberei a Kali jugában fognak élni.” (Bhagavad Gita, 6.11.19-54).

Végezetül elmondható, hogy a keleti gondolkodás áll legközelebb ahhoz az elképzeléshez, amely szerint a pokol nem kívül van, hanem legbelül; önmagunkban. A sírás és a fogcsikorgatás saját lelkiismeret furdalásunk okozta igen kemény belső fájdalom. A pokol nem a föld mélyén létrehozott alvilági birodalom, tüzes kemencékkel, fortyogó üstökkel, kénköves tóval és az inkvizíció fölülmúló kínzóeszközökkel, hanem sokkal inkább az a rossz érzés, ami a belső fájdalmat ilyen kegyetlen külső körülményekbe vetíti bele. Pszichológiailag a pokol az, amikor lélek marcangolja az „egó”-t, azt az „én”-t, amely felfuvalkodottsága (meteorizmus) és gőgje (hübrisz) miatt már önmagából sem lát ki. Ezek pokoli kínok, de nem isteni büntetés, mert Isten – mindenhatósága ellenére – büntetésre képtelen. Ha valaki egyáltalán pokollal büntet, az mi magunk vagyunk.

LEVELESLÁDA

Testvérek!

Izajás próféta szép sorai csengenek szívemben: "Az utolsó időkben ekevassá kovácsolják kardjukat, és lándzsájukat szőlőmetsző késsé. Nemzet nem emel kardot nemzet ellen, és nem tanul többé hadviselést." Izaiás 2, Nem alaptalanul jutottak ezek a mindannyiunk szívét örömmel, reménnyel eltöltő szép sorok az eszembe, mert elkezdődött Szalontán egy laktanya átalakítása gyermekvédelmi célokra. A hajdani Magyar huszár laktanyát, a Román hadsereg használta ez elmúlt évekig. Hála Istennek, nem kell már a Román- Magyar határon kaszárnya, így bezárták, a városi önkormányzat megkapta az ingatlant, és átadta az alapítványunknak. Csofálatos szimbolikus dolgot látok benne: egy épület együttes, melyben a fiatalok ölni, gyilkolni tanultak oly sok éven keresztül, most újjá születik, hogy a szeretet, és a béke otthona legyen. Igen, a bajban lévő kicsinyeknek otthona lesz, melyben megtanulhatják egymást tisztán szívvel tisztelni, elfogadni, és szeretni.

Hiszem, hogy Isten országa lassan, szépen épül ezen a földön, és hogy én is ebben egy kis porszem lehetek örömmel tölti el a szívemet. Erről a nagyon szép álmról beszéltem néhány nagyon kedves ismerősömnek, és Istennek hála visszhangot váltott ki bennük a gyermekek néma segélykérése. Így támogatásukkal elkezdődhetett, a Szalontai, hajdani huszárlaktanyának, az újjá születése. Ebben a projektben még az is szép, hogy már most a kezdeteknél amerikai, japán, olasz, magyar, és Romániai testvérek összefogásával indul. És nem csak különféle nemzetiségiek, hanem civilek, egyházi személyek, állami, városi közigazgatásban dolgozók fognak össze, a béke, a szeretet szigetének megteremtéséért.

Mindez számomra, még néhány éve elképzelhetetlen lett volna, utópia, és lám-lám Isten malmai lassan de biztosan örölnék. Hiszem, hogy érdemes álmodni ezen a földön, mert az emberi szolidaritás, Isten segítségével valóra tudja váltani a legszebb álmainkat is. Nagyon szeretnék lépésről lépésre mindenről értesíteni benne-

teket, mert nem csak egy köépületet szeretnék Szalontán, hanem azt is szeretném, hogy a szíveinkben a remény, a bizalom is felépüljön, és kibontakozzon. A rász, akármilyen kis győzelemhez jut, milyen hangos, gátlástalanul hirdeti elkeserítő, fájdalmas tetteit. Úgy gondolom, hogy világunk reményre, hitre, bizalomra feljogosító folyamatait is bátran hirdetnünk kell. Ezért is egyeztem bele örömmel, hogy a kedves Amerikai testvéreink egy szép angol nyelvű honlapon <http://www.myspace.com/nhnl> folyamatosan bemutassák, hogy hogyan születik szeretetből újjá a három épületből álló együttes, hogy otthon a legyen 60-70 bajban lévő gyermekeknek a hajdani kaszárnya.

Isten örködjön önzetlen álmaink fölött, és vigye jó végre mindazt, mit az ő nevében elkezdünk.

Szeretettel, Csaba t.

TRÁSY ÉVA

GARAY, „GONDOLATOK”-HOZ

Azzal kell kezdenem, hogy Bandi megszólalásait gyakorta nem tudom követni. Valószínű szellemi erőim hiányossága az oka, de nem mindig értem a különböző aspektusokból való téma-megközelítést. Sok ötlete van Bandinak, de ezek lehetőségei, megvalósítási útjai nem világosodnak meg előttem a felvetésekből. Ezt nem szoktam bevallani, de most kénytelen vagyok, mert a „Gondolatok” közepette is nehezen tájékozodom. S mivel hozzá kell szólnom, megpróbálom a magam módján megközelíteni.

Először is nem érzem „botrányos”-nak, ahogy a vége felé exkuzálja magát Bandi. Őszinte beszéd, meglévő gondokról.

Sok időt követelne, ha mondatról-mondatra feltenném a kérdéseimet, ezért ezt kihagyom.

Úgy vélem, a probléma lényege az, hogy a 21. század embere kinötte az Egyház – hozzátenném még, az összes keresztény Egyház – istenképét, és új fogodót keres. Bandi szerint a keresésben vagy nem talál semmit, vagy fura képződményekhez csatlakozik, és éppúgy nem gyógyítja a világot, mint ahonnan kiszakadt.

Úgy gondolom, hogy a társadalmi változásokban élő emberek folyamatosan keresik a felvetődő új problémák megoldására a válaszokat, akár Istennél, akár nélküle.

Az Egyház által 1700 éve sikeresen mondott hierarchikus isten és emberkép azt hiszem már a 18. század végén, a francia felvilágosodás idején megingott, s az utána jövő két század felgyorsult változásaival sokféle irányban szétszakadt.

Az ideológiai ateizmus és a globalizálódással felgyorsuló gyakorlati ateizmus megismétli az ősbűnt, mert megízlelve a saját képességeinek almáját, az ember azt hiszi, olyan lett, mint az Isten. Kérdés, hogy keresi-e egyáltalán Istent, s ha igen, nem aranyborjút kíván-e? Istent a saját képére és hasonlatosságára.

„felállítunk és pénzünk egy új spirituális intézményrendszer” – (idézet a dolgozatból). Ez majd megoldja az emberiség megmentésének problémáját. Dolgoznak már rajta?

Annyit tudok, hogy felelősen gondolkodó tudósok, értelmiségiek kongatják már egy fél évszázada a vészharangot, és egyre erőteljesebben, de Mammon-isten nem hajlandó beadni a derekát.

Milyen istenkép kellene ahhoz, hogy új emberiség alakuljon „mely osztozóvá teszi az embert...”, a gazdagságot elemeli az anyagiaktól és kibontja az emberben szunnyadó szellemi és lelki képességeket”? (idézet a dolgozatból)

A napokban szerepelt a szentmisében az az evangéliumi rész, amely a dúsgazdag és a szegény Lázár történeteiről szól. Van Mózesük és prófétáik – mondja Ábrahám -, ha azoknak nem hisznek, ha a halálból visszatér valaki, annak sem fognak hinni.

Az a hitem, hogy Jézus óta az emberiség jobbá válásának és megistenülésének nincs jobb útja, mint Jézusé. Az evangéliumé. Aki ezen az úton próbál járni, az részese az új emberiség kialakulásának, s a világ megmentésének.

Ha kevésnek bizonyul a követők száma, elpusztul a világ az emberek önzésének következtében. A keresztény ember hisz a világ végében. S mit számít, hogy mikor jön el az ideje? Jézust is elpusztította a Gonosz. De az Atya feltámasztotta és megmutatta, hogy van diadal a Gonosz és a halál fölött. Miért aggódunk? Ki tud egy arasznyit is hozzátenni az életéhez?

Mindebben mi a Bokor szerepe? Gyurka testvérünk már az Evangéliumból kibontott egy új istenképet. A Szeretetisten adó, szolgáló, szelíd istenképét. Mi elfogadtuk, és valljuk. Hatékonyságunk attól függ, hogy mennyire éljük igazán. S ha nem vagyunk sikeresek, keressünk újabb istenképet?

Nem tudjuk kinőni az egyházat. Ha egy gyermek kinövi a cipőjét, új cipőt veszek neki. Újra cipőt. S amíg nincs új, nem dobja el a régit, mert akkor mezítláb marad.

Addig ne akarjunk újat, amíg nem látjuk, hogy milyen az az új, s nem ugyanúgy cipő-e, mint amit a lábukon hordanak az emberek mindenütt.

Van mit felajánlanunk az Egyháznak és az emberiségnek. Jézus útja. A Hegyi-beszéd útja. Mi jobb megoldása lehetne az emberiség megmentésének?

KOVÁCS LÁSZLÓ „KITALÁLHATÓ-E” EGY ISTENKÉP?

Nem megbotránkoztató, inkább tetszetős és eredeti ötlet ez a „találjuk ki” játék. Mindenképpen gondolkodásra ösztönző. Előzetesen néhány kérdés is ide kíváncsok.

1. Gondolod, hogy „kitalálható” az óhajtott „istenkép-emberkép”?
2. Mi képesek vagyunk egy olyan „progresszív” képet adni a világnak, mint Jézus 2000 éve?
3. Vagy mondjuk olyan 1700 évre ható istenképet, mint Konstantinék?
4. A Bokor istenképe-emberképe nem képes sokat hozzátenni a hagyományozhoz?
5. Miért „ront” a mi szeretet istenképünk a világon, ha azt állítja, hogy Isten helyett magunktól kell félnünk, ha bűnözünk. Vagy ez nem elégséges félelem?
6. A Bokor teológia hogyan hagyja jóvá, és hogyan konzerválja a fennálló társadalmi és morális viszonyokat?
7. A Bokor hogyan állítja fejre a szeretet Istenről való beszédet az „azonosság tanban”?
8. Sikeres istenkép a fáraók korában a rabszolgatársadalmat tükrözte, a feudalizmus korában hűbéres társadalmat, a kapitalizmus korában nyilván a tőke és kapcsolt részeinek társadalmát kellene tükröznie, mert a

„sikeres” istenképek mindig az aktuális emberkép kivetítései. Az azzal ellenétes istenkép lehet világméretűen sikeres?

9. Végig lapoztam Nyíri T.: A filozófiai gondolkodás fejlődése c. könyvét. Lángelmék gyártottak „istenképeket-emberképeket” (a görögök, az attikaiak, a hellének, a középkor atyái, a skolasztika, az újkori reneszánsz, a racionalizmus, az empirizmus, a felvilágosodás, Kant, Jaspers, Heidegger, Nietzsche, Bergson, Kant stb.). Ők mit oldottak meg? Az általad elképzelt „világtanács” meggyőzné Benedeket, vagy le tudná tenni Benedeket?

10. Bennem is rengeteg kérdés van, ugyanazok mint Bened: „Mi lesz Jézussal, az evangéliumokkal, a KIO-val?” Milyen „paradigmaváltásra” gondolsz? Melyik szent tehenet kell levágni?

11. Ha azt gondolod, hogy a vágyott istenkép és emberkép benne van Jézus tanításában és eddigi Bokrunkban, csak nem erre fókuszálunk, Te miért nem arra fókuszálsz? Vagy csupán szellemi renyhességünk miatt írod ezeket, hogy közös gondolkodásra serkents?

12. Lehetséges, hogy mi (Bokor) csak annyira voltunk képesek, amennyire, csak annyit tudunk felkínálni a jövő nemzedéknek, amennyit, és majd az ENSZ által jószolt jövő katalizmája kényszerít ki olyan megoldást, amit mi, ha megfeszülünk, akkor sem tudunk kipréselni magunkból? – Íme, egy tucatnyi kérdés. Ezzel azonban nem akarom megfúrni a „találjuk ki” Garay-féle játékot...

NOVÁK GYULA

GONDOLATOK

(Budaházy György újévi üzenetéhez)

Kedves Testvéreim Jézusban! Láttam én már korábban is a tárgybeli üzenetet, de biztosra vettem, hogy elolvasása után számos észrevételem lesz hozzá, amihez pedig elegendő idő kell, ezért halasztottam. Nem tévedtem. Nos, most megkíséreltem. Egyáltalán mi célból? Hogy Gyuri írása visszhangossá váljék. Hiszen 2006/2007 érettségű gondolatait nyilván nem örök érvényű kinyilatkoztatásként szándékozta a fejünkbe tölteni. Gondolkodjunk hát tovább, szükség esetén vitatkozzunk!

Bevezetőként hadd osszam meg Veletek legfrissebb olvasmány-élményemet, Balczó interjú-kötetét: Szenvedésbe ágyazott gyönyörűség. Ha szabad javasolnom, olvassátok el a hamvazószerdával kezdődő előkészületi idő lelki gyakorlatokként!

1 Alapkérdés – nem csak Gyuri írása kapcsán –: miért nem tudtuk távozásra bírni a csalárd hatalom-bitorlókat? Mert a társadalom beteg: eltávolodtunk az Istentől. Nem a Jézus-hűség határozza meg tetteinket; nem Jézus az iránytűnk. Ezért vagyunk kevesen, és sokféle elképzeléssel. Segítő irodalom: a fenti Balczó-könyv és Szabó Lőrinc: Vang-An-Si c. verse.

2. „Szavazott-e Ön a rendszerváltás óta egyszer is arra, ... hogy ... a honvédséget előbb szétzüllesszék, majd megszüntessék...” – Nem, Testvéreim, erről nem volt szavazás. Vagy mégiscsak volt valami? De lássuk csak, már Jézus előtt is mit hirdetett a próféta? „Ő tart majd ítéletet a nemzetek között, és igazságot szolgáltat számos népnek. Ők meg ekevassá kovácsolják kardjukat, és lándzsájukat szőlőmetsző késsé. Nemzet nem emel kardot nemzet ellen, és nem tanul többé hadviselést.” (Iz 2,4)

S mit tett ehhez hozzá Jézus? A következetes, Atyához hű tanítást (pl. Mt 5,5; 26,52; J 18,11) és a személyes hűséget, tanúságot a halálig. Ez utóbbi nagyon fontos: mert kimagyarázhatatlan. És csak látszólag jelentéktelen az epizód: az őt

elfogó pribék (még a nevét is tudjuk: Malkus) fülének meggyógyítására is van gondja, elhurcolásakor! Vagyis: ha Őt nem volt szabad karddal, botokkal megvédeni, akkor kit-kiket szabad? (Könyörgöm: csak elő ne álljon egyikőtök azzal, hogy jaj, mi lett volna akkor a megváltással?!)

Hogyan is volt, amíg működött a sorozott katonaság? – Jehova tanúi már régen tudják, vallják a föntieket, és tanúságot tettek emellett: vállalták a börtönt, de nem katonáskodtak. A (puha) diktatúra számára ez még nem volt kihívás, hiszen ők viszonylag kevesen vannak. Hanem történt egyszer, úgy '8-'79-ben, hogy egy 46 éves, négygyermekes matematikus, a római katolikus dr. Merza József úgy gondolta: elég a szájtépésből, s amikor néhány hétre valami munkára behívták a seregbe (munkára, nem tömeggyilkolni!), Jézus-hűségét megvallva, lelkiismereti okból megtagadta a szolgálatot. Tekintettel arra, hogy testvérünk egyrészt – a magyar társadalom kétharmadát kitevő – katolikus felekezetüként tett tanúságot, másrészt a komoly teológiai háttérű Bokor-bázisközösség nagy hatású tagja volt, ezek miatt már veszélyes volt a hatalomra. Bizony, mert a behívóparancsok érkezése után nemcsak egyik fia (Jocó a Kossuth téren gyakori társunk, legutóbb a kordonbontó pénteken is kint volt) követte apját a börtönbe, hanem a közösség sok tagja, a vőlegénytől, az ifjú házaspártól a kőművesig; az ország több tájáról tanúságot tettek a szelíd Jézus mellett. Vállalták a börtönön túl az egzisztenciális következményeket (pl. Merzát a kutató státusból a könyvtárba helyezték). És azt a gyalázatot, hogy a bírósági tárgyalásokon a bíró a fejükre olvasta, hogy mit akarnak, amikor a saját egyházuk vezetői is elítélik tettüket.

Ugyanis a hatalom mindent elkövetett a fizikai megtorlásokon túl is, hogy hiteltelenné tegye az eszmei támaszt, a Bokor-mozgalmat. Az egyház akkori báb-vezetőin keresztül elérték, hogy a Vatikán (vö. az ún. keleti politikáját, Mindszenty félreállítását) megbélyegezze a Bokor-mozgalom szellemi vezetőjét, a kb. 7 évi börtönt viselt, utána rakodómunkásként és 7 nyelv tudásával fordítóként nyugalmazott piarista Bulányi Györgyöt: '82-ben eltiltotta a nyilvános misézéstől, amit csak '97-ben oldott föl (!), azzal vádolván, hogy tanai nem egyeztethetők össze a tanítóhivatal álláspontjával. Ugyanis az evangélium lényegének az adást, a szolgálatot és az erőszakmentességet nevezte; az engedelmességet csak a gyerekek számára tartotta erénynek; helytelenítette a nagykonstantini fordulat óta eltorzult egyházmodellt: a trón és oltár szövetségét. Az akkori egyházvezetés szégyenletesen követte az ateista állam utasításait: a Bokorhoz tartozó papokat internálta, nyugdíjazta, áthelyezte, vizsgáló bizottság elé idézte stb.

S hadd oldjam egy kis személyes emlékekkel a sok elvi mondatot. 35 éves voltam már, 3 gyerekes, amikor részt vettem életem első „bentlakásos” (gumimatracs egy vidéki plébánián), háromnapos lelkigyakorlatán. S akkor döbbsenem rá (kicsi a világ, ugye), hogy aki tartja: Merza József testvérünk az egyetemen matematikát tanított nekem (is). S még közeli volt a börtönélménye; nem felejtettem el, amikor elcsukló hangon olvasta föl Babits: Zsoltár gyermekhangra c. versét.

Térjünk végre a lényegre! Nem állítom, hogy kizárólagosan a testvéreink börtön-áldozata, a hozzátartozók áldozata, az áldozatokat segítő Alba Kör és személyesen dr. Csapody Tamás jogsegélye vívta ki hazánkban a sorozott katonaság megszűnését, de ennek elengedhe-

tetlen összetevői voltak a felsoroltak. Előbb a polgári szolgálatot sikerült kiharcolni, majd a sorozás megszüntetését.

Gondolom, kedves Testvéreim, nem mindenkit győztek meg a fenti sorok (nekem sem ment azonnal, bár akkor még kevesebb meggyőző érv, tény, tanúságtevő állt előttünk), ezért mondom még valamit. (De még előtte tisztázzuk: a katonaság potenciális tömeggyilkos. Arra készítik föl. S ne próbálkozzon senki a lejárt lemezzel: milyen ritkán kell ténylegesen lőnie? Először: ha nyilvánvaló, hogy komolytalan a fenyegetés, mert úgysem lősz, a másik oldal ezt hamar észreveszi, és akkor fölösleges rád költeni. Ha pedig megígéred, hogy lősz, és adott esetben mégsem, akkor elárulod a mögötted lévőket, akik számítanak a lövéseidre. Mindkét esetben egy gyáva, erkölcsi nulla volnál.)

Most jön a legmeggyőzőbb, ám kicsit lábszagú érvem. Hány ismerősötök van, aki szívesen menne 1-2-3 évre katonának? Mert önként mehettek, Testvéreim! (Még fizetnek is érte, nem úgy, mint régen!) Tárva nyitva várnak a toborzó irodák! Szóval nincsenek ilyen ismerőseitek, testvéreitek, sógoraitok, unokatestvéreitek? Esetleg Ti, magatok?! S Ti lányok, asszonyok: küldenétek vőlegényeteket, férjeteiket egy kicsit begyakorolni (legalább szárazon) az Isten képének (tömeg)gyilkolását? De olyanokat ismertek, ugye, akik igyekeztek egészségügyi papírokkal – annak idején – „megúszni”?! Most nem szabad haragudnotok, amikor ezt kérdelem: Ha Ti – akik hazafinak valljátok magatokat, s a katonaságot fontosnak tartjátok – nem mentek, akkor kikkel töltenétek föl az állományt? Hazafiúi öntudattal nem rendelkezőkkel, kényszerrel?

S ejtsünk még néhány szót a próféta jövendölés „realitászáról”!

Nemcsak a fizikában, hanem a politikában is érvényes az akció-reakció következményes viszonya. Ha két hatalom (országok vezetői!) között vita van, és a szavak nem elégséges eszközök a döntéshez, jön a fenyegetés, és ha ez sem elég: a háború. A fenyegetés eszköze a fegyverkezés. Az egyik fegyverkezik. A másik – hogy esélye legyen a fenyegetés visszaveréséhez – egy kicsit jobban fegyverkezik. Ez egy spirálban folytatódik. (Vizsgálatunk szempontjából nem érdekes, hogy kitör-e a háború.)

Eléggé nyilvánvaló, hogy a spirál lefelé nehezebben indul el (bár ez is lehetséges), ám nem szükségszerű fölfelé beindítani. Úgy gondolom, két tényező játszik itt szerepet:

a) A költségek. Iszonyatos pénzbe kerül a katonaság fenntartása. Az eszközök egy részének fizikai amortizációja (laktanyák, ruházat, gépek, közlekedési eszközök), más részének erkölcsi avulása (rakéták, fegyverzet, járművek, elektronika, szoftver), mielőtt még elhasználnódna, folyamatos cserét igényel. Ehhez hozzájön az állomány + tisztek improduktív tömegének eltartása.

b) A szabadság. Erről beszéltem kissé föntebb. Nem hiszem, hogy utópista volnék, ha feltételezem: két szomszédos ország vezetői figyelik egymás teljesítményeit pl. a honvédelem területén. Anyagilag meggondolandó a fölös ráfordítás, amikor népszerűbb dolog hasznos területen eredményt fölmutatni. Aligha lehet sokáig fenntartani a kötelező sorozást az egyik államban, amikor a másikban már nincs kényszer, hanem önkéntesség. Persze ehhez korrekt, megbízható politikát kell folytatni, hogy a szomszéd ne érezze magát veszélyeztetve: lám, megint itt vagyunk (őszinteség). Tudom, az utópia vádjá még nem hárult el fölültem. Sajnos, lehetséges a rosszabb kimenetel is. A hitünk segíthet itt. (Ismét ajánlom a Balczó-könyvet. Ha nincs 2200 Ft-od rá, szívesen kölcsönzöm.)

Ha pedig nincs hitünk, még van egy pótkötél: a történelem tényadatai. Szemünket homályosítja a történelemírás pártossága (= nemzeti elfogultsága); és most érezzük a témát: ne az

udvari ármánykodásokra, kisszerű gyilkosságokra tekintünk, hanem a nagyobb vonulatokra. Csatározásra, amely egyik nemzet szemével nézve diadal, a másik szemével nézve gyalázat; s ha objektíven próbáljuk nézni (ez akkor sikerülhet inkább, ha érdektelenek vagyunk a vizsgált ügyben) mindkettőre nézve tragédia. És sok szegyénteljes eset is volt (legyünk erősek: lesz is még, mert nem hiszünk), amikor az egymásra rontó seregek mindkettője papok által megáldott keresztény zászlók alatt, ugyanazt az Istent hívva segítségül, gyilkolta keresztény testvéreit. Összegezve: így állván a dolgok, ne – Isten ellenére való és improduktív – hadsereget akarjunk, hanem – talán nem túl profán a valamikori hippis jelszó – ne háborúzz, inkább szeress. Férfiasan és nőiesen, tehát 'eredményesen', hogy legyen még egy ideig magyar szó. (Mert a helyzet perspektivikusan, nem lehetnek illúzióink, már reménytelen. Mint magyaroknak, a legnagyobb bajunk: EZ.)

3. Helyes lenne-e a halálbüntetés alkalmazása?

3.1 Első megközelítés: a hit alapján. Nem tudunk semmit sem adni, csakis azt, amit mi is kaptunk. Életet „adunk”? Ne legyünk ilyen fennkölték! Mi csak közvetítjük. Amit a fölmenőinktől kaptunk. Amit ők is csak közvetítettek. Az élet adása mint első aktus az Istentől jött. Kiindulásként ennyi alázat (ha zavar a szó, legyen: szerénység) szükséges. Gondoljátok, hogy egy gyermek megfogadását (a nemi aktuson túl) elég „akarni”, és meglesz? Biztos, hogy nem, hiszen elszánt akarásuk ellenére sokan szomorkodnak. Közülük jó néhányan mesterséges beavatkozást is igénybe vesznek, de így sincs biztos eredmény. Magam nem látok mást a 'sikerben', mint Isten ajándékát. (Lehet, hogy tudatos olykor a Teodóra = [görögéből] Isten ajándéka név választása? Meg egyáltalán: miért van ilyen név?) Tehát: életünk a Teremtő Isten ajándéka; a tervének megfelelően, amit nincs módunk ismerni.

Élünk. Teszünk ezt-azt. Jót és rosszat. Nem vagyunk, hanem is-is. Véges emberi agyunkkal vélhetjük társunkról: egyiknél túlsúlyban van a jó, másiknál a rossz, a harmadiknál egyensúlyt látunk. Ez még időben is változhat; így máskor a korábbi jót rossznak látjuk és fordítva. S evilági homályos látásunkkal (1Kor 13,12) esetleg egyik embert szentnek látjuk, a másikat gazembernek. Tévedhetünk? Bizony! És ha nem tévedünk? A rossz nem javulhat meg? Honnan „tudható”? A mindentudás nem emberi jellegzetesség. (A Mindentudás egyeteme elnevezést aligha hívó ember találta ki.)

És akkor még nem is beszéltünk arról, hogy nincs képességünk a másik ember lelkébe látni. Pedig ha ezt megtehetnénk, mennyi „enyhítő körülményt” észlelnénk! (Holott a látható enyhítő körülményeket még az evilági jogszolgáltatók is figyelembe veszik.) Mi ezekről nem akarunk tudni, hogy könnyebben pálcát törhessünk a démonizált személyek felett, s végleges (és végletes) kiiktatásuk által nagyobb biztonságban tudhassuk magunkat. Túlás-e ezt önzésnek mondani? Higgyünk abban, hogy a szeretet gyógyíthat. (Lásd a Balczó-könyvben Tabódy esetét.) Ez azért nem is olyan csoda, hiszen Isten mindenkibe belé lehelte a lelkét. Még a nagyon elkódoroltak lelke mélyén is ott kell annak lennie.

Következmény: minden emberi élet Isten ajándéka, s miután a vele kapcsolatos teremtői tervet nem ismerhetjük, nincs jogunk azzal rendelkezni. Még abban az esetben sem, ha az egyént bűnösnek látjuk, mert nem állíthatjuk róla, hogy javulása lehetetlen, reménytelen. De

még ha javulása lehetetlen lenne is, meggyilkolni akkor sem emberi jog. [3]

(Íránymutató lehet a J 8,1-11-ben leírt eset: a főbenjáró bűn kodifikált büntetési tétele a halálra kövezés. Jézus – gondolom – könnyebben meggyőzte eszmei ellenfeleit, mint én Titeket, Elv-társaim...)

Szeretni és (szeretve) gyógyítani viszont kötelező. Persze, veszélyekkel terhes, mint a Jézus-követés általában.

3.2 Második megközelítés: az erkölcs alapján. – A halálbüntetés – önvédelmünk. Csakhogy: erkölcsös-e egy (potenciális) veszélyt egy (biztos) gyilkossággal megelőzni? Nyilván nem. S ha nem zárkozunk el teljesen a jézusi példától, akkor könnyű észrevenni: ez visszavezet a 2. pontban írt [1]-hez.

4. Nyílt szavazást? – „A szavazás nyílt, a szavazókíri adatok nyilvánosak és nem semmisítődnek meg, tehát mindenki mindenkiről megtudhatja, hogy volt-e szavazni és mikor mire vagy kire szavazott.” Nagyon nagy visszalépést jelentene a demokráciában. A féldemokrácia jellemzője volt a nyílt szavazás. Kicsit szégyellem, hogy Magyarországon a kormányzó alatt is dívott. Az idézet második fele pedig utat nyit a számonkérő székek üzembe állításához.

5. Bármikor visszahívható képviselők? – Szükség van a visszahívhatóságra, de ne essünk át a ló túlsó oldalára! Ez nem lehet parttalan, hiszen egy viszonylagos állandóság kell a színvonalas munkához.

6. Államforma – „Az államforma királyság, melynek örökös uralkodója maga a Szent Korona. A hatékony országirányítási rendszer csúcán egy – a nép által választott – kormányzó áll...”Nincs fantáziánk? Király nélküli királyság? Ez horthyizmus – az akkori kényszerítő körülmények nélkül.

7. Életükkel? – „A választott vezetők általában is, életükkel is vagyonukkal felelnek a tetteikért.” Életükkel? A halálbüntetésre gondolsz?

8. Abortusz? – „Az abortusz és a fogamzásgátlás csak a 24 évnél fiatalabb egyedülálló és a legalább három gyermekkel rendelkező párok számára engedélyezett.” Megdöbbenő. Három érvem van ellene. Az első a hitbeli vagy erkölcsbeli (amelyik tetszik): ez ölés. A második demográfiai: a fogyásunk megállíthatatlan. Egy hazafinak ez nem számít?! Még ha egy liberális állt volna elő ezzel... A harmadik: felelőtlenségre ösztönöz. Úgy látszik, nálam már alaphivatkozássá válik Balczó, de ennél jobb talán nem lehet. (Anekdotázom. Sok éve egy törökbálinti fórumon provokáltam – akkor még csak 5-6 gyereke volt. Kérdeztem, mi a véleménye a családtervezésről. Érzékelhetően uralkodnia kellett magán, miközben megadta a választ: Vagy család van, vagy családtervezés.)

9. Területi revízió? – Ez önmagában egy nagy téma. Ki-forrott véleményem van róla (kb. 12 éve leírva). De ez máris újabb két oldal lenne. Ha kíváncsi valaki rá, szívesen elküldöm. Csak nehogy közápor hulljon utána ablakunkra... (No, ezek után a kutyának sem fog kelleni...)

10. Cigányország? – „...ennek keretében a cigányság számára önálló ország létrehozását támogatva...” – Gyuri, hivatkozol a józan paraszti észre: hát ez azzal ellenkezik! Hol jönne ez létre? A Nyírségben Mátészalka fővárossal? Vagy egy kicsit járuljanak hozzá a románok meg az ukránok is? És mi lenne az ott lakó magyarokkal, ruszinokkal, románokkal? Etnikai tisztogatás? Mert akkor az ormánsági cigányokat is nyilván oda kellene telepíteni, a nem cigányokat pedig Cigányországból ki.

Kedves Testvéreim! Nem szóltam Gyuri minden elgondolásához, hiszen ahhoz sokkal több idő és terjedelem kellene. A kardinális kérdéseket próbáltam vitatni, s igény esetén állók elébe a folytatásnak. A fentiek alapján eldöntitek, érdekes-e. Vagy hogy érdemes volt-e ennyit is megtennem.

KOVÁCS TÁDÉ A KOMMUNIZMUS ÁLDOZATAI

Hét éve határozott Úgy az országgyűlés, hogy február 25. a kommunizmus áldozatainak emléknapja legyen. *Idén* is megszólaltak áldozatok és potentátok, történészek és riporterek a témában. Egy telefonáló még Jézust is említette a rádióban. Szeretnék tisztázni néhány fogalmat.

Az *emléknap* azt jelenti, hogy valami fontosra emlékezünk évenként. Egy viszonylag új emléknap bevezetésének nyilván megvan az oka és a célja. Az országgyűlés nem közölte velem céljait és indokait. A lehetőségek között próbálok válogatni. Másutt már van ilyen, hasonló nálunk is (holokauszt napja), ideje, hogy nálunk is, ez is legyen. Hadd adjanak hivatalosan is hangot a fájdalomknak az állampolgárok. Erezzék, hogy minden komoly gondjukat szívükön viselik honanyáik, honatyáik. A közhangulat megelégedettsége növeli a kormányzat és a lakosság biztonságérzetét, az elégedetlenségek hivatalos megfogalmazása pedig szelep szerepet tölthet be.

Ezek csak találgatások. Most kevésbé bizonytalan megállapításokra térnek át. A *kommunizmus* szót használhatjuk valamely eszmerendszer, valamely életvitel, valamely rezsím megjelölésére. Mint eszmerendszer, a legszebb: beadják a közösbe a közösség tagjai mindazt, ami tőlük telik, de csak valódi szükségleteik szerint veszik ki onnan a maguk részét. Kicsit jogászbibb nyelven: az egyén teljesíti minden kötelességét a közösség többi tagja iránt, a többi tag pedig a magáét az egyénnel szemben (ezt nevezzük az egyén jogának, az előzőt a közjogának). A kommunizmus, mint életvitel, megvalósítja a gyakorlatban a fenti eszmét valamely létező közösségben. A valóságos közösség természetesen nem tud az egyetlen főszabály lebontása nélkül működni. A kötelességek és nekik megfelelő jogok hamarosan szabályrendszerbe fogalmazódnak, amely rugalmasan követi a képességek és szükségletek állandó változását. Amíg a közösség kicsi, izolált és egészséges, addig a szabályrendszer egyszerű, átható és követhető. A környezetével való ütközés, a növekedés, és az önzés beteges jelentkezése esetén a dolog egyre bonyolultabb és megvalósíthatatlanabb lesz. Megjelennek a jogalkotók és a jogalkalmazók. Az egyén egyszerre csak nem azt kapja, amire valóban szüksége van, hanem, amire engedélye, jogosítványa. A kötelességei maradnak vagy még nőnek is. Felborul az egészséges egyensúly. Fennáll a veszély, hogy a jogalkotók és jogalkalmazók egyensúlyfenntartó szervről gondoskodnak, és azt ellássák megfelelő jogosítványokkal.

Így jön létre a rezsím. Minden rezsímnek szüksége van Ideológiai alapra. Különben nem tud magyarázatot adni létére. Ez az alap lehet akár a kommunizmus is. Mint az előzőekből kiderült, ez ellentmondás. A rezsím soha nem kommunista, a kommunizmus nem lehet rezsimmé. Az ellentmondás felfedezése után törvényszerűen fellépett az ellentmondás elvének ún. dialektikus felrúgása. Am, ha valami és a tagadása egyszerre igaz lehet, akkor nincs többé gát. A tömegmészárlás tisztogatás, a városok, falvak lerombolása rendcsinálás, a népek leigázása felszabadulás, más országok kiszípolozása Kölcsönös Gazdasági Segítség, a

beteg megsemmisítése vizit- és dobozdíjjal, öntudatébresztés, stb.

Az *áldozat* a cél és az eszköz vonatkozásában értelmezhető jól. Egy folyóirat beszerzése anyagi áldozatot követel a részemről. Ennek a folyóiratcikkeknek a szerzése időbeli áldozatot. Van, amire szívesen áldozunk, s van, amire kényszeredetten. Van, amire magamat áldozom, s van, amire engem áldoznak mások, vagy én másokat. Mindkettőt vértanúságnak hívjuk ugyan, de a katolikus egyház csak olyan mártíllait avatja szentté, akik valamely erény szolgálatában önként engedték magukat megölni. (Hogy az valóban erény volt-e, abban lehet tévedés) Ezen az alapon a kommunizmus áldozatokat kíván, mint ideális eszmerendszer. A közösség szolgálatában fel kell áldoznom egyéni érdekeim, ágaskodó igényeim bizonyos hányadát

A kommunizmus, mint életvitel, akár egy lelkes szerzetesrendben, akár egy délamerikai redukcióban, akár egy középkori szektában, egy izraeli quibbucban, vagy egy hutteri, egy hippy kommunában ölt testet, kezdeti szakaszában és későbbi hullámvölgyeiben, bizony, további áldozatokat is kíván. A valódi szükségletek területén is. Amennyiben ideológiája karitatív és expanzív, márpedig belső logikája szerint többé - kevésbé annak illik lennie, akkor ez az áldozatosság bizony, még követelmény maradhat benne: nagyjából addig, amíg az életvitel be nem hálózza a lakott területek szabadon csatlakozó hányadát. Más azonban a megkívánt és más a vállalt áldozatok jellege. A kommunisztikus életközösségek szaporodása, növekedése, ritkulása, zsugorodása lényegében éppen ezen áldozatok aktuális vállalása, ill. nem vállalása révén következik be. Mivel a kommunisztikus rezsím ellentmondó fogalom, áldozatai sem lehetnének. Az emléknapnak mégis pont ez a tárgya. Ez azért lehetséges, mert a nyelvi elnevezések logikája nem mindig egyezik a fogalmak szigorú logikájával. A világtörténelem és a szociológiatörténet tanúsága szerint ugyanis voltak és vannak kommunista rezsimek. Akiket nyomorba döntöttek, megkínóztak, megölték, vagy háttérbe szorítottak, azokat és hozzátartozóikat nem nagyon zavarják az én precíz fogalmi megkülönböztetésem. Annál jobban az akármilyen joggal, okkal kommunisztikusnak nevezett rezsimek túlkapásai és azok következményei. Ez a fájdalom és megbántottság nagyon csekély részben volt vállalt, hacsak az ideológia némelyeknél, valameddig el nem érte ezt is. Tömegeknél és hosszú távon rájuk kényszerített áldozat volt. Konceptiók perек révén, vagy azok mellőzésével elkövetett, megideologizált vagy vadállati ösztönök mentén végrehajtott brutalitások voltak.

Mit kezdünk az emléknapon ezekkel? Mást-e, mint máskor vagy ugyanazt? Mások-e, mint máskor, vagy ugyanazok? Akik az adott korral foglalkoznak adott területen, azok nagyjából ugyanazt teszik ezen a napon, mint máskor, legfeljebb publikusabban és összegzőbben. Akik mindent érdekeik mentén intéznek, azok meglovagolhatják az emléknapot. Vagdalozhatnak mindenkori pártatlanságukkal, pártosságukkal, követelhetik az atrocitások elkövetőinek, segítőinek, haszonélvezőinek felkutatását, kipellengérezését, megbüntetését, lemondatását akár a jelen, akár egy következő rezsím eszköztárának igénybevitelével. És mit tehet az, aki sem tájékozatlan, sem feledékeny, sem közömbös, sem uszító, sem az atrocitások bosszúálló ismétlője lenni nem akar? Ha érintett, akkor próbáljon megbocsátást érezni és tanúsítani a maga és övéi részéről az elkövetők és kapcsolt részeik irányában. Hogy létezik-e nem érintett, az megint megfogalmazás kérdése. Hiszen az elkövetők lelki megnyomorodása bizonyos szempontból áldozattá teszi őket is. Az ő dolguk mégis elsősorban a beismerés, a bocsánatkérés és jóvátétel, ha nem szaggat fel behegedt sebeket, és a következmények őszinte

levonása. Fontos, hogy önmaguknak is meg tudjanak bocsátani, és tovább tudjanak lépni, a tiszta, jótékony és szelíd életvitel irányában, de csak az előbbieket megtétele után.

Ha az emléknapi ezekben segíti az elkövetőket és áldozataikat, akkor hasznos. Ha bosszúállásra és képmutatásra sarkall, akkor káros. Jó volna, ha az emléknapi nem önzésünk találatosságát mozgósítaná, hanem szeretetünket.

HITTANI KONGREGÁCIÓ KÖZLEMÉNYE JON SOBRINO-RÓL

Jon Sobrino '38-ban született Barcelonában, '56-ban jezsuita lett, s 57-től San Salvadorban él. A Bokor a 70-es évek közepén kezdett figyelni arra, hogy mi történik Latinamerikában: tanulmányokat írtunk e történésekről a *Karácsonyi Ajándék* szamizdat-köteteiben A *Magyar Concilium* szamizdat kötetében pedig hozta a latin-amerikai szerzők tanulmányainak fordítását, melyek a *Concilium* hét nyelven megjelenő havi folyóiratban jelentek meg. Sobrino két írását is lefordítottuk: '82-ből *Hit az Isten Fiában egy keresztre feszített nép szemszögéből* és 83-ból: *A politikai életszentség profilja*.

Azért figyeltünk fel rájuk, mert a Sobrino által is képviselt latinamerikai felszabadítási teológiát s az ötvenes évek végén általa kifejlesztett bázisközösségi mozgalmat gondoltuk akkor az egyház egyik legfigyelemreméltóbb jelenségének. Másfél évtizeddel a Bokor megszületése után indultak, s mi megállapíthattuk róluk, hogy azt mondják és csinálják, amit hazánkban Kerkai és társai csináltak a harmincas évek közepétől kezdve a KALOT-ban a három millió magyar koldusért, s tevékenységükből megszületett a politikai elköteleződés is: '47-ben a kékcédulás választást valójában Kerkai Barankovicsa (a Néppárt) nyerte meg.

A latinamerikai munkának volt magyar vonatkozása is. Mindszenty a maga ellenfelének élte meg őket, és sikerült neki Kerkai legközvetlenebb munkatársát, Nagy Töhötöm jezsuitát '47-ben eltávolítani az országból. Buenos Aires érseki szemináriumába került spirituálisnak, ahol megtanította a kispapokat arra is, amit idehaza Kerkaival együtt csinált. Ennek az lett a következménye, hogy hívatta őt az érsek: Kedves Péter, Argentínában nincs még kommunizmus, s magának sem kell azt itt megcsinálnia. S elbocsátotta őt a szemináriumból. *Volt-e Töhötömnek szerepe a felszabadítási teológia megszületésében?* – szívesen olvasnék egy ilyen doktori értekezést.

A Bokor a történelemnek feudalizmus-kapitalizmus utáni jelenségeként született meg '45-ben – a népi demokráciának mondott szocializmusban. Megtapsztaltuk, hogy a három millió magyar koldus ügye átadatott a Kremlnek s csonkamagyarországi megbízottjának, Róth Manónak, s nincs módunk politikai élet-szentségre sem, csak Jézus apolitizmusára, és sorsazonosságra Jézussal. A Vatikán – a húsz éves Mindszenty-kitérő után – '64-ben helyreállítja a Kreml magyarországi lerakatával a Trón és az Oltár szövetségét, minek következtében az állam ellenségéből az egyház ellenségévé minősülünk át, s a 80-as években egyházunk is elítél minket. *Mért csak velünk köt "résztleges megállapodást" a Vatikán?* – erről is örömmel olvasnék egy doktori értekezést.

A latinamerikai teológia számára ezekben az években adja ki a Hittani Kongregáció az őket okító két Instrukciót. Az elítélések csak ezek nyomában születnek. Közben a Szovjet beadja a kulcsot, s Latinamerika teljesen kiszolgáltatódik a globális tőkének. Ennek a hatására-e, nem tudom, de mintha Sobrino váltana a dogmatika irányában. '91-ben megjelenik *Jézus, a szabadító*, '99-ben pedig *Krisztus, a szabadító* c. könyve. Már megint megelőzzük őt, őket. Ezekben az években közösítik ki egyházunkból Gromon Andrást. Mi köze ennek Sobrinohoz? Talán ez: Sobrino csak gondolja, amit Gromon kimond. Nem tudom, hogy így van-e. Ítéljük meg

A Szentszék vatikáni honlapján 2007. március 14-én tették közzé a Hittani Kongregáció Jon Sobrino SJ említett két könyvével kapcsolatos közleményét [Notificaci6n] A közlemény V. fejezetének a fordítása:

Jézus Krisztus öntudata.

P. Sobrino L. Boffot idézve azt állítja, hogy „Jézus rendkívüli hívő volt, és volt hite. A hit volt Jézus létezési módja” (Jesucristo, 203). A maga részéről pedig hozzáteszi: „Ez a hit Jézus életének egészét leírja” (Jesucristo, 206). A szerző a Zsid 12,2 szövegére hivatkozva igazolja álláspontját: „A [Zsidóknak írt] levél tömören és az Újszövetségben máshol nem található világossággal mondja, hogy Jézusnak a hit által volt kapcsolata Isten misztériumával. Jézus az, aki eredendően és teljességében megélte a hitet (12,2)” (La fe, 256). P. Sobrino azután azt mondja: „Ami a hitet illeti, Jézus – életében – olyan hívőként van bemutatva, mint mi, testvér az Istennel kapcsolatot illetően [hermano en lo teologal], vagyis nem kerülhette el, hogy neki is a hit által kelljen élnie. Ugyanakkor nagyobb testvér-ként is van bemutatva, mert a hitet eredendően és teljességében megélte (12,2). És ő az a modell, akire szemünket szegezünk kell, hogy saját hitünket megéljük” (La fe, 258).

Ezekben az idézett szakaszokban Jézus fiúi kapcsolata az Atyával a maga megismételhetetlen egyedülállóságában nem jelenik meg kellő világossággal, sőt ezek az állítások inkább annak kizárásához vezetnek. Ha az Újszövetség egészét nézzük, nem lehet azt állítani, hogy Jézus „olyan hívő, mint mi”. A János-evangéliumban szó van az Atya „látásáról” [visión] Jézus részéről: „Csak az látta az Atyát, aki az Istentől jön” (Jn 6,46; vö. Jn 1,18). Hasonlóképpen a szinoptikus evangéliumok Jézus egyszeri és egyedülálló bensőséges kapcsolatáról tanúskodnak az Atyával (vö. Mt 11,25–27; Lk 10,21–22).

Jézus fiúi és messiási tudata közvetlen következménye annak, hogy ő ontológiailag Isten emberré lett Fia. Ha Jézus olyan hívő lenne, mint mi, jóllehet példaszerű módon, nem lehetne valódi kinyilatkoztató, vagyis olyan, aki megmutatja nekünk az Atya arcát. E pont világos összefüggésben van azzal, amit korábban a IV. pontban mondtunk a Jézus és Isten országa közötti kapcsolatáról, illetve amit majd a VI. pontban mondtunk arról, hogy Jézus üdvözítő értéket tulajdonított saját halálának. A szerző reflexiójában ténylegesen eltűnik Jézus közvetítésének és kinyilatkoztatásának egyedülálló jellege, amely ily módon a profétáknak vagy a misztikusoknak tulajdonítható kinyilatkoztató állapotra korlátozódik.

Jézus, Isten emberré lett Fia, Atyjának bensőséges és közvetlen ismeretének örvend, egy olyan „látásnak” [visión], amely biztosan több a hitnél. A személyi egység [unio hypostatica] és az ő kinyilatkoztató, megváltó küldetése megkövetelik az Atya látását és az ő üdvözítő tervének ismeretét. Ez az, amit a már idézett evangéliumi szövegek jeleznek.

Ezt a tant több közelmúltbeli tanítóhivatali megnyilatkozás kifejtette: „Az a szeretetteljes ismeret, amelynek a mi isteni Megváltónk megtestesülésének első pillanatától fogva tárgyai

voltunk, felülmúlja mindazt, amit az emberi értelem megragadni remélhet. Ezért alighogy méhébe fogadta Őt az Istenanya, máris Isten boldogító látásának örvendett..." (XII. Pius: *Mystici Corporis* kezdetű enciklika, AAS 35 [1943] 230; DH 3812)

Egy kissé más szóhasználattal II. János Pál pápa is hangsúlyozza az Atya látását: „Tekintetét [Jézus] az Atyára szegezi. A tudás és a tapasztalat révén, amellyel egyedül ő rendelkezik Istenről, még ebben a sötét órában is világosan látja a bűn súlyát, és végtelenül szenved miatta. Egyedül ő, aki látja az Atyát, és tökéletesen birtokolja ezt az ismeretet, mérheti fel teljesen, mit jelent a bűnnel ellenállni az Atya szeretetének" (II. János Pál: *Novo millennio ineunte* kezdetű apostoli levél, 26, AAS 93 [2001] 266–309).

A *Katolikus Egyház katekizmus*a is beszél arról, hogy Jézusnak közvetlen ismerete van az Atyáról: „Ez elsősorban arra a bensőséges és közvetlen megismerésre vonatkozik, amellyel Isten emberré lett Fia rendelkezik az Atyáról" (KEK 473). „Egyé válva az isteni bölcsességgel a megtestesült Ige személyében Krisztus teljesen tudta a maga emberi tudásával azokat az örök terveket, amelyeknek kinyilatkoztatására jött" (KEK 474).

Jézus kapcsolatát Istennel nem fejezzük ki helyesen, ha azt mondjuk: olyan hívő volt, mint mi. Ellenkezőleg, éppen a bensőségesség és az egyenes, közvetlen ismerete, mellyel az Atyáról rendelkezik, teszi lehetővé, hogy kinyilatkoztassa az isteni szeretet titkát az embereknek. Csak ily módon tud bevezetni minket ebbe a szeretetbe.

CSAK EGY ANYA ?

Egy nőtől – miközben jogosítványát újíttotta meg egy önkormányzati hivatalban – egy adatfelvevő hölgy megkérdezte, hogy mi a jelenlegi foglalkozása. A megkérdezett egy ideig tévovázott. Bizonytalan volt, hová is sorolja magát.

– Arra gondolok, magyarázta az adategyeztető, hogy van-e munkája, vagy csak?

– Természetesen van munkám!" csattant fel a nő. "Anyá vagyok."

– Nincs anya kategóriánk foglalkozásként. A háztartásbeli fedí le ezt –mondta az adatfelvevő segítőkészen.

Már el is felejtettem ezt a történetet, mígnem egyik nap ugyanilyen helyzetben találtam magam a városházán. A hivatalnok nyilvánvalóan egy karrierista nő volt. Magabiztosan, hatékonyan dolgozott, olyan jól csengő címet viselt, mint például Hivatali kikérdező vagy Városi adatfelvevő.

-Mi a foglalkozása? – kérdezte.

Mi késztetett arra, hogy ezt mondjam, nem tudom. A szavak egyszerűen kibuggyantak belőlem...

– Gyermekfejlődési és emberi kapcsolatok területén dolgozom társ kutatóként.

A hivatalnok abba hagyta pillanatnyi munkáját, golyóstolla megállt a levegőben. Felnézett, mint, aki rosszul hallott. Megismételtem a titulust lassan, kihangsúlyozva a leglényegesebb szavakat. Aztán csodálkozva láttam, hogy ezt mind leírta nagy fekete betűkkel a hivatalos kérdőívre.

– Megkérdezhetem – mondta a nő érdeklődve – egész pontosan mit csinál ezen a területen?

Hűvösen, az izgalom legkisebb jele nélkül a hangomban, szinte kívülről hallottam, amint így válaszolok:

Folyamatos kutatási programban veszek részt (melyik anya nem) laboratóriumban és terepen is. (normálisan azt mondtam volna kint és bent). Dolgozom a Felettesemnek (elsőként az Úrnak, aztán egész családomnak), és van már négy kreditem is. (mindegyik lány). Természetesen a munkámhoz tartozó tevékenység igényli a legtöbb figyelmet az ember-szakmákban (melyik anya tagadja?) és gyakran dolgozom 14 órát 1 nap (inkább 24-et). Ebben a munkában jóval több a kihívás, mint más, átlagos foglalkozásoknál. A jutalom inkább a megelégedettség, mint pusztán a pénz.

Érzékelhetően folyamatosan nőtt az elismerés a hivatalnok hangjában, amint kitöltötte a nyomtatványt. Felállt és személyesen kísért az ajtóig. Miközben hazafelé vezettem, fényes új karrierem lebegett a szemem előtt. Otthon 13, 7 és 3 éves labor-asszisztenseim üdvözöltek. Az emeletről hallottam új (6 hónapos) kísérleti modellünket gyermekfejlesztési programunkból, amint új hangmintáit próbálgatja. Úgy éreztem, ütést mértem a bürokráciára. Hivatalos feljegyzés készült rólam egy, az emberek számára elfogadhatóbb foglalkozásról. Egy újabb anya, vagy Anyaság már nem hangzik elég jól. Micsoda pompás pálya! Különösen, ha van egy titulus is az ajtón. Néhan ez teszi a nagymamákat haladó kutatási munkatárssá gyermekfejlesztési és emberi kapcsolatok területén, a dédnagymamákat pedig a haladó kutatási munkatársak ellenőrévé?

Szerintem igen! Még azt is gondolom, hogy a nagynénik kutatási munkatárs asszisztenssé léphetnének elő! Kérlek, tudasd ezt a jó hírt a többi anyával, nagymamával, nagynénivel vagy más barátoddal, akiket csak ismersz. Legyen kevesebb gond és több áldás házadon, és kizárólag a boldogság lépjen be ajtódon! AMEN

(beküldte: Gromon András)

WASS ALBERT

KÖNYVEK A HÁBORÚ UTÁN

A legelső könyvem, amit a háború után írtam még ott, az erdők között, Kolozsvárról magammal hozott írógépet rátéve egy tönkre, a honvágy regénye, amelyik szerintem a legjobb könyvem. Igen. A funtineli boszorkány című. Azt kimondottan a honvágy, a hegyek, az erdélyi havasok utáni honvágy íratta velem. Mikor aztán annak vége volt, azt megírtam, akkor rájöttem kis gondolkodás után, hogy miután engem a Jóisten nemcsak magyar írónak teremtett, de erdélyi magyar írónak, nekem olyan kötelességeim vannak, amelyek más nemzetiségű íróknak nincsenek, én nem engedhetem meg magamnak azt a luxust, hogy azt írjak, amit a szívem kíván. Nekem az a kötelességem, hogy azt írjam, amit nemzetem jövője kíván.

Utána való könyvem mindjárt az Adjátok Vissza a hegyemet! Volt, ami megjeleni németül, angolul és spanyolul. S attól kezdve ez az irány: ráébreszteni a világot arra, hogy mi történt velünk, és ráébreszteni a magyarokat arra, hogy nekünk kötelességünk van.

(Kolossy Sándor interjúból, 1982 – Voltam 2006. 197.o.)